

## Két stratégia Európáról?

### De Gaulle tábornok NATO politikájának jellegzetességei (1958–1969)

Garadnai Zoltán

Történész, főlevéltáros, Magyar Nemzeti Levéltár; [garadnai.zoltan@mn.gov.hu](mailto:garadnai.zoltan@mn.gov.hu); ORCID: [0009-0001-7238-9145](https://orcid.org/0009-0001-7238-9145)

#### **Abstract**

##### *Two Strategies on Europe? General De Gaulle's NATO policy*

The aim of this study is to present France's distinctive NATO policy during Charles De Gaulle's presidency. The roots of this policy go back to the period of the Fourth Republic but became particularly evident after 1958, when De Gaulle came to power. To understand its origins, it is necessary to examine the main elements of French NATO policy before 1958. French NATO policy under De Gaulle's presidency was shaped by both the experiences of the period between 1949–1958 – marked by France's contradictory relations with NATO and the United States – by De Gaulle's personal strategic and diplomatic vision. As president, he placed French foreign and security policy on an entirely new footing and laid the foundations of the Fifth Republic. His initial strategy and the consequences of his decisions continue to influence France's NATO policy to this day. This paper traces the historical roots of this distinctively French approach for a Hungarian audience, focusing primarily on political and diplomatic events, and drawing on both the secondary literature and archival sources.

**Keywords** Charles de Gaulle, NATO, France

## Bevezetés

Tanulmányunk célja, hogy bemutassuk Franciaország különutas NATO politikáját De Gaulle elnöksége alatt. Ennek a politikának a gyökerei a IV. Köztársaság időszakába nyúlnak vissza, és 1958-tól, De Gaulle hatalomra jutásától váltak látványossá. Az okok megértéséhez szükséges, hogy az 1958 előtti francia NATO politika főbb elemeit megértsük. De Gaulle elnöksége alatt francia NATO politika következett egyrészt az 1949–1958 közötti időszak tapasztalataiból, vagyis Franciaország ellentmondásos viszonyából a NATO-val és az Egyesült Államokkal, másrészt nem hagyhatjuk figyelmen kívül De Gaulle elnök személyes stratégiai-diplomáciai elképzeléseit sem. De Gaulle új alapokra helyezte a francia kül- és biztonságpolitikát, egyben megteremtette az V. Köztársaság alapjait. Stratégiája és döntéseinek következményei napjainkig meghatározzák Franciaország NATO politikáját. Dolgozatunk ennek a sajátos francia útnak a történeti gyökereit mutatja be a magyar érdeklődők számára, elsődlegesen a politikai-diplomáciai eseményekre helyezve a hangsúlyt, a szakirodalomra és levéltári forrásokra alapozva.

## Előzmények. Franciaország a NATO megalapításának egyik főszereplője

A londoni külügyminiszteri konferencia 1947 decemberében bekövetkezett kudarcát követően az amerikaiak, a franciák és a britek titokban megállapodtak egy nyugati szövetség létrehozásáról.<sup>1</sup> Ez az Egyesült Államok és a nyugat-európai országok védelmét biztosította volna, de semmi konkrétumban nem egyeztek meg, mivel az amerikaiak sokáig tétováztak, hogy milyen konkrét formában vegyenek részt Európa védelmében: ez kizárólag anyagi segítségnyújtásból álljon, vagy amerikai csapatok európai jelenlétében is megnyilvánuljon.

1948. március 4-én Bidault jegyzéket küldött Marshallnak, amelyben hangsúlyozta az európai helyzet komolyságát és annak szükségességét, hogy meg kell határozni azokat az eszközöket, amelyeket Franciaország

1 Az európai kül- és biztonságpolitika alakulására vonatkozó folyamatok megértéséhez alapvető források: Türke 2008.

(és szövetségei) biztonságának garantálása érdekében be kell vetni. Marshall a válaszában hangsúlyozta, hogy egyetért Bidaultal az európai helyzet komolyságára és a megfelelő intézkedések gyors meghatározásának fontosságára vonatkozóan.<sup>2</sup> Az Egyesült Államoknak az európai kontinens védelmében való részvételét azonban a Brüsszeli Szerződés aláírásától tette függővé. Az amerikaiak, britek és kanadaiak titkos tárgyalásokat folytattak Franciaország nélkül, a hivatalos indoklás szerint azért, mert a francia közigazgatásba kommunisták szivárogtak be, de ezt az is magyarázta, hogy az amerikai kormányzat ellenszenvvel tekintett arra Franciaországra, amelyet 1940-ben legyőztek és a Vichy-kormányzat egészen 1944-ig kollaborált a németekkel. Az amerikaiak tisztában voltak azzal, hogy Európa biztonságának szavatolása érdekében elkerülhetetlen a közvetlen amerikai szerepvállalás, de figyelembe kellett venni a közvélemény hangulatát, és előzetesen módosítani kellett a törvényt, hogy az Egyesült Államok békeidőben az amerikai kontinensen kívül is szövetségeket köthessenek. Az 1948. június 11-én elfogadott Vandenberg-határozat elhárította ezt az akadályt.<sup>3</sup>

A szovjetek által bevezetett berlini blokád 1948 júliusában megnyitotta az utat az első hivatalos tárgyalások előtt az Egyesült Államok és a Brüsszeli Szerződést aláíró (1948. március 17.) öt európai ország között. Franciaország azt akarta, hogy a szerződés erős kötelezettségvállalást jelentsen az amerikaiaknak egy esetleges szovjet agresszió esetén, de nem sikerült érvényt szereznie álláspontjának. Az 5. cikk megfogalmazása ugyanis nem tartalmazta a fegyveres beavatkozás automatizmusát, hanem csak azt, hogy a szerződés minden egyes szerződő fele segítséget nyújt a megtámadott félnek vagy feleknek. Franciaország ugyanakkor elérte az algériai francia megyék és Olaszország felvételét a NATO-ba, az észak-európai országok csatlakozásáért cserébe.

Az Észak-atlanti Szerződést 1949. április 4-én írták alá. A francia nemzetgyűlés 1949. július 26-án ratifikálta és 1949. augusztus 24-én lépett hatályba. A szerződés nemzetgyűlés általi ratifikációját egy olyan indítvány elfogadása kísérte, amely felszólította a kormányt, hogy minden hatáskörét felhasználva szerezze meg az Egyesült Államok kormányától

2 Raflik-Grenouilleau 2013: 33–47–; Törke 2012: 15–18.

3 *Vandenberg Resolution*

a francia fegyveres erők számára az atlanti paktumban foglalt védelmi kötelezettségek hatékony teljesítéséhez szükséges fegyverzetet. 1949. április 5-én a Brüsszeli Szerződés öt aláírója hivatalos katonai segílyt kért az Egyesült Államoktól, amelyre az amerikai végrehajtó hatalom gyorsan pozitívan reagált, és vállalta, hogy a Kongresszustól megszerzi a szükséges előirányzatokat. Truman 1949. október 6-án aláírta a kölcsönös védelmi katonai segítségnyújtásról szóló törvényt. 1950. január 27-én Franciaország és az Egyesült Államok – 7 másik európai országgal együtt – kétoldalú megállapodást írt alá, de a segílyért cserébe az amerikaiak logisztikai létesítményeket kértek francia földön, ami a franciák számára nemzeti szuverenitási kérdéseket vetett fel. Franciaország kiszolgáltatott helyzetét mutatja, hogy ezzel egy időben zajlott az indokínai háború, amelyre a katonai erőforrásai nagy részét mozgósította, kevés fegyveres erőt hagyva az európai hadszíntéren, így szükségük volt az amerikaiak támogatására és jelenlétére.<sup>4</sup>

A koreai háború új helyzetet teremtett, és arra készítette az Egyesült Államokat, hogy jelentős katonai kötelezettséget vállaljon Koreában. Ezzel párhuzamosan az európai jelenlétük nem csökkent, mivel egy esetleges szovjet támadás lehetősége a nyugat-európai kormányok fő aggodalmává vált. Franciaország két memorandumot küldött az amerikai kormány-  
nak, 1950. augusztus 5-én és augusztus 17-én, amelyekben hangsúlyozták a katonai erőfeszítéseiket és a további katonai segílyek szükségességét.<sup>5</sup> Párizs kérte, hogy több amerikai és brit csapatot állomásoztassanak a kontinentális Európában, és úgy vélte, hogy a szövetséget át kell szervezni a parancsnokság és a védelmi tervek egységesítése érdekében. Az amerikai, brit és francia külügyminiszterek 1950. szeptember 12-i háromoldalú találkozásán Dean Acheson amerikai külügyminiszter lehetőséget kapott arra, hogy kifejtse az Egyesült Államok álláspontját. Az amerikaiak a hagyományos haderő tekintetében megmutatkozó szovjet túlerő ellensúlyozására a német katonákat is be akarta vonni a NATO szervezetébe. Acheson javaslatai összhangban voltak Franciaország kívánságaival, kivéve a német katonáknak a nyugati erőkbe való bevonása

4 Soutou 2010: 267–316.

5 Raflik-Grenouilleau 2013: 129–131.



kérdésében, amiben Franciaország – alapvetően érzelmi alapon – továbbra is nagyon elutasító álláspontot képviselt.<sup>6</sup>

A koreai konfliktus kirobbanása által teremtett vészhelyzet és az a félelem, hogy az csupán egy európai szovjet offenzíva előjátékát jelenti, azonnali döntéseket követelt. A Tanács 1950. szeptember 26-i ülésén úgy döntött, hogy a NATO keretein belül egységes haderőt hoz létre Nyugat-Európa védelmére, amely egy amerikai főparancsnok közvetlen irányítása alá kerül.<sup>7</sup> A Németország részvételéről szóló döntést elhalasztották, és a Védelmi Bizottságot bízták meg a kérdés tanulmányozásával. Franciaország haladékokat kapott, amelyet arra használt fel, hogy ellenjavaslatokat fogalmazzon meg, amelyek egy európai hadsereg tervezetében öltöttek testet. A Tanács 1950. december 18–19-ei ülésén Dwight D. Eisenhowert nevezték ki a NATO első európai főparancsnokává,<sup>8</sup> aki úgy döntött, hogy a franciaországi Yvelines régióban, Rocquencourt-ban alakítja ki a főhadiszállását. Az Eisenhower által létrehozott parancsnoki struktúra biztosította, hogy a francia tisztek fontos szerepet játszottak a NATO-ban, mivel a főparancsnokság huszonegy főtisztje közül öt francia volt, és a főparancsnokság 242 beosztásából huszonötöt francia tiszt töltött be.<sup>9</sup>

### **Franciaország és a NATO kapcsolatai. Kölcsönös kétségek és csalódások (1951–1958)**

Franciaország tehát vezető szerepet játszott a NATO létrehozásában, állandó és integrált katonai szervezetté való fejlesztésében, valamint az amerikai biztonsági garanciák megteremtésében. Az 1950-es évek elejétől kezdve azonban a IV. Köztársaság egymást követő kormányainak válságai és konfliktusai feszültséget okoztak Franciaország és az Egyesült Államok között, ami kiterjedt a NATO-t, annak működését, stratégiáját és erőforrásait érintő kérdések egész sorára.<sup>10</sup> A német újrafegyverkezés továbbra is nagyon érzékeny kérdés maradt Franciaország számára. Párizsban

6 Raflik-Grenouilleau 2013: 130–132.

7 *North Atlantic Council Final Communiqué* New York, 26th September, 1950.

8 *North Atlantic Council Final Communiqué* New York, 18–19th December, 1950.

9 *Nato Leaders*.

10 Bozo 1996: 21.

Németország jövőjét illetően három lehetőség merült fel: 1. Semlegesítés, 2. Atlantizáció 3. Európaizáció. Az elsőt, amely egész Európára kiterjedő biztonsági garanciákkal járt volna együtt, a baloldal támogatta, és ezt próbálta elérni Moszkva is a négy volt szövetséges ország konferenciáján. Az 1954 elején Berlinben tartott konferencia kudarca azonban bizonyította, hogy ez elérhetetlen. A franciák a szövetségen belüli befolyásuk és a németek feletti ellenőrzés gyengülésétől tartottak. Az európai megoldás egy középutat jelentett, amely egyre inkább teret nyert a francia politikai gondolkodásban, mivel azok is elfogadhatták, akik továbbra is elutasították a német újrafegyverkezés gondolatát. 1950. október 24-én René Pleven terjesztette a Nemzetgyűlés elé az Európai Védelmi Közösség (EVK) tervét, ami az NSZK-t is magában foglalta volna.<sup>11</sup> Az Egyesült Államok kezdetben halogató taktikának tekintette az elképzelést, de végül az Atlanti Tanács decemberi ülésén elfogadták. Az EVK konferenciája 1951. február 15-én nyílt meg Párizsban. A brüsszeli és az észak-atlanti szerződés kontinentális európai tagjai végül 1952. május 27-én írták alá a szerződést. Az EVK és a NATO közötti kapcsolatot azonban még meg kellett határozni. A franciaországi politikai pártok továbbra is mélyen különböztek ebben a kérdésben, és Franciaország továbbra is egyre több segítséget követelt szövetségeseitől, különösen az amerikaiaktól, miközben a német hozzájárulást Európa védelméhez minimálisra akarták csökkenteni. Az amerikaiak támogatták az EVK-t, de ragaszkodtak ahhoz, hogy a francia parlament ratifikálja azt. További két évig tartó belső és külső tárgyalások után végül 1954. augusztus 30-án a nemzetgyűlés elutasította a ratifikációt, mivel a választások után az azt betervező kereszténydemokraták kisebbségbe kerültek.<sup>12</sup>

Franciaországnak nem volt más választása, mint elfogadni Nyugat-Németország belépését az Atlanti Szövetségbe, cserébe a britek és az amerikaiak kötelezettségvállalásáért, hogy NATO-erők európai földön maradnak. A Brüsszeli Szerződés Németországra és Olaszországra való kiterjesztése a Nyugat-európai Unió (NyEU, WEU/UEO) létrehozásához vezetett, amely a gyakorlatban sokáig nem volt túl aktív. 1954. október 22-én az Atlanti Tanács jóváhagyta az NSZK csatlakozásáról szóló jegyzőkönyvet.

11 Törke 2012: 18–28.

12 Raflik-Grenouilleau 2013: 159–186; Törke 2013: 17.

Ez fordulópontot jelentett Franciaország és a NATO közötti kapcsolatok történetében, Hervé Alphan-d-ot Maurice Couve de Murville, De Gaulle tábornok későbbi külügyminisztere váltotta fel Franciaország állandó képviselőjeként a NATO Tanácsban. A megállapodások francia parlament általi ratifikálása 1954 decemberének végén történt.

A NATO keretében Franciaországnak nyújtott amerikai katonai támogatás folyamatosan nőtt, és 1953–1954-ben érte el csúcspontját. Az Egyesült Államok a koreai háborús részvétele mellett egyre nagyobb mennyiségű felszerelés- és lőszerszállítmányokkal támogatta Franciaországot az indokínai háborúban. Az 1950-es évek közepén azonban Franciaország megítélése mélyen megromlott a szövetségesei körében, ahol úgy látták, az ország képtelen hosszú távon stabil és koherens külpolitikát folytatni és a NATO-hoz való viszonyát kialakítani. Franciaország kormányválságból kormányválságba került, miközben rendszeresen újabb és újabb követeléseket támasztott. Egyre nagyobb segítséget várt az Egyesült Államoktól, de cserébe semmit sem adott. A francia oldalon szintén nagy volt a keserűség az Egyesült Államokkal szemben, amely többnyire – gyakran Londonnal egyetértésben – minden olyan fontos döntésben, amely Franciaország külső biztonsági érdekeit érintette, egyoldalúan erőltette a saját nézeteit a szövetségeseire. Beavatkozott a francia belpolitikába, különösen gazdasági kérdésekben, miközben túl későn segített a franciáknak Vietnámban, így azok nem tudták elkerülni Diên Biên Phu katasztrófáját 1954 tavaszán. Az Amerika-ellenesség 1954 nyarán volt a tetőfokán, a francia-amerikai kapcsolatok pedig a mélyponton. Az 1950-es és 1960-as években több tízezer amerikai és sokkal kisebb mértékben brit és kanadai katona állomásozott a NATO mintegy húsz franciaországi bázisán. A francia lakosság többsége úgy érezte, hogy ez egy kvázi megszálló hadsereg, vagy legalábbis úgy viselkedik, és személyzete magasabb életszínvonalon élt, mint a franciák.<sup>13</sup> A Francia Kommunista Párt jelentős támogatottsággal rendelkezett és nagy szerepet játszott az Amerika-ellenes érzés kialakításában, népszerűsítette az „USA menj haza” jelmondatot.<sup>14</sup>

1953 és 1954 fontos fordulópontot jelentett Franciaország és a NATO kapcsolatában. Sztálin halála után az új szovjet vezetés megfogalmazta

13 Vaïsse 1998: 112–113.

14 Raflik-Grenouilleau 2013: 189–210.

„a békés egymás mellett élés” politikáját. Az Egyesült Államokban Eisenhower azzal kezdte hivatali idejét, hogy fenntartotta erősen antikommunista álláspontját, és a nukleáris elrettentésen, valamint a masszív megtorláson alapuló katonai stratégiát fogadott el. Franciaország attól tartott, hogy ez a politika az európai kontinens védelméről való lemondást eredményezheti, és a nukleáris háború kirobbanásának nagyobb kockázatát jelentheti. A francia hadsereget az amerikai tisztek nem tájékoztatták a nukleáris tervekről a kommunista beszivárgástól való félelem miatt.

1954-től kezdve az algériai háború is elkezdődött, de ezúttal a franciák sikertelenül próbálták meggyőzni szövetségeseiket arról, hogy Algéria, akárcsak Indokína, fontos terület a kommunizmus elleni harcban. Az amerikaiak határozottan ellenezték a franciák algériai politikáját és nem akarták veszélyeztetni a közel-keleti és az afrikai országokkal való kapcsolataikat azzal, hogy Algériában a franciákat segítik. Franciaország ugyanakkor csapatokat küldött Algériába azok közül, amelyeket a NATO-parancsnokságnak ígért, a szövetséges vezérkarok nemtetszésére.

Az 1956-os szuezi válság szintén rávilágított az Egyesült Államok és Franciaország közötti mély ellentétekre. Az USA a tudta nélkül indított francia-brit katonai művelet azonnali leállítását követelte, és az ENSZ és a NATO segítségével fokozta a nyomást. Az amerikai követeléseknek való megfelelésre kényszerített Franciaország arra a következtetésre jutott, hogy növelnie kell függetlenségét, és folytatnia kell erőfeszítéseit a nukleáris kutatási terén. 1957-ben a NATO és az Egyesült Államok nukleáris stratégiája (ami alapvetően egyet jelentett), egyszerre vált konkrétabbá és aggasztóbbá Franciaország számára. A szovjetek a Szputnyik sikeres fellövésének köszönhetően kezdték hitelessé tenni nukleáris képességeiket, a britek úgy döntöttek, hogy nukleáris programjuk folytatása érdekében együttműködnek az amerikaiakkal, akik azonban a franciáknak nem adtak nukleáris támogatást. Az amerikaiak taktikai nukleáris fegyverek telepítését kezdeményezték, amelyek felett meg akarták tartani az ellenőrzést francia területen is. A francia kormány hezitált ebben a kérdésben, és amikor 1958. június 1-én De Gaulle visszatért a hatalomba, még nem született döntés. Az úgy a németeket is nagyon aggasztotta, ami francia-német

közeledéshez és titkos nukleáris megállapodások aláírásához vezetett, amelyeket később Olaszországra is kiterjesztettek.<sup>15</sup>

### **De Gaulle: az integráció nélküli szövetség (1958–1969)**

Amint De Gaulle visszatért a hatalomba, kialakította politikáját a NATO kérdésében is.<sup>16</sup> Nagyobb francia önállóságot és a döntéshozatal amerikaiak által dominált rendszerének megváltoztatását kívánta: „[A] NATO szervezetében elfoglalt helyünket újra kell gondolni. Az amerikaiak elsöprő fölényben vannak a parancsnokságok szervezésében.”<sup>17</sup> A nukleáris kérdés központi szerepet játszott De Gaulle NATO politikájában. Iménti megjegyzései Eisenhower 1957. december 16–17-ei, Párizsban megtartott NATO-csúcson tett javaslatával összefüggésben hangzottak el, miszerint a NATO részeként nukleáris fegyvereket és közepes hatótávolságú rakétákat (IRBM, *Intermediate-range ballistic missile*) telepítenének Európába. Ezt De Gaulle csak akkor volt hajlandó elfogadni, ha Franciaország az amerikaiakkal és a britekkel együtt dönt a NATO-n belüli nukleáris ügyekben. Az amerikaiak a javaslattal azt remélték, hogy Franciaország a NATO keretei közé helyezi nukleáris programját, és feladja az önálló elrettentő haderő kifejlesztésére vonatkozó elképzeléseit. De Gaulle úgy vélte, hogy a NATO nem felel meg Franciaország biztonsági igényeinek, mivel elképzelése szerint a fenyegetéseket globális szinten kell megérteni és kezelni, nem pedig az észak-atlanti regionális alapon, amelyre a NATO korlátozódott.<sup>18</sup>

Három hónapos intenzív diplomáciai eszmecsere és hezitálás után De Gaulle kiterítette lapjait, amikor 1958. szeptember 17-én bizalmas memorandumot küldött Eisenhower és Harold MacMillan számára, amelyben egy háromoldalú NATO-parancsnokság létrehozását kérte, hogy Franciaországot szövetségeseivel egyenrangúvá tegye. A dokumentumot egy elemzés nyitotta:

15 Raflik-Grenouilleau 2013: 211–235.

16 Kaspi: 1987.

17 Vaïsse 1998: 111, 113.

18 Vaïsse 1998: 113–139; Bozo 1996: 40–43.

„Az atlanti szövetséget egy olyan lehetséges cselekvési területre [az Észak-Atlanti-óceánra] tekintettel tervezték meg és készítették elő a végrehajtását, amely már nem felel meg a politikai és stratégiai realitásoknak. [...] Ráadásul a hajók és repülőgépek hatótávolsága és a rakéták hatótávolsága egy ilyen szűk rendszert katonailag elavulttá tesz. Igaz, hogy kezdetben elfogadott volt, hogy az atomfegyverek [...] még hosszú ideig az Egyesült Államok monopóliuma maradnak, ami látszólag igazolni látszik azt a tényt, hogy világszinten a védelemmel kapcsolatos döntéseket gyakorlatilag a washingtoni kormányra bízta [...] ez a korábban elfogadott tény a valóságban már nem érvényesül”

[...] „Szükségesnek tűnik [Franciaország számára – G. Z.], hogy világpolitikai és stratégiai szinten létrehozzanak egy olyan szervezetet, amelynek közvetlen tagja. Ez a szervezet egyrészt közös döntéseket hozna a világ biztonságát érintő politikai kérdésekben, másrészt stratégiai cselekvési terveket dolgozna ki és szükség esetén hajtana végre, különös tekintettel a nukleáris fegyverek alkalmazására.”<sup>19</sup>

A szövetségesek körében a francia javaslat heves reakciót váltott ki, és a NATO-tagok nem értékelték a francia kezdeményezést, mivel úgy érezték, hogy az az ő kizorításukat eredményezte volna a döntéshozatalból. A többi tagállam úgy gondolta, hogy ha a NATO működésének megváltoztatásáról tárgyalnának, azt az Észak-atlanti Tanács keretében, annak minden tagjával együtt kellene lefolytatni. Eisenhower 1958. október 20-i hivatalos válasza udvarias elutasítás volt, ami nem lepte meg De Gaulle-t.<sup>20</sup> A pragmatikus francia államférfi tudta, hogy még nem léphet a szakítás útjára, mivel először az algériai kérdést kell rendeznie, és még nem rendelkezett atombombával sem. Megpróbálhatta volna kihasználni a nemzetközi feszültségeket, hogy ezt a háromoldalú együttműködést a lehető legnagyobb mértékben megteremtse és így tesztelje atlanti partnerei valódi szándékait. 1963-ban De Gaulle Alain Peyrefitte-nek elmagyarázta 1958-as megközelítésének célját: „Ez a memorandum nem volt más, mint diplomáciai nyomásgyakorlás. Akkoriban a NATO-ból való kilépést

19 Letter From President de Gaulle to President Eisenhower.

20 Letter From President Eisenhower to President de Gaulle.

kerestem, és a mozgásterem visszaszerzését, amelyet a IV. Köztársaság elvett tőlem. Ezért kértem a csillagos eget.”<sup>21</sup>

A következő négy év válságoktól volt hangos, amelyek közül a berlini válság volt a legsúlyosabb az európaiak számára. Ennek kezelésében, (amelyben Franciaország kulcsszerepet játszott) a három nyugati nagyhatalom közötti valódi együttműködésnek kellett megvalósulnia. De Gaulle számára a berlini válságnak inkább a háború utáni megállapodásokhoz és a három nyugati szövetségesnek a Berlin védelmére vonatkozó kötelezettségvállalásához volt köze, mint a NATO-hoz, de ennek ellenére a hosszú válság során több ponton is komoly ellentétek alakultak ki. A legtöbb kérdésben De Gaulle megállapította, hogy a nyugati szolidaritásnak kevés hatása volt, és az amerikaiak kevésbé vették figyelembe Franciaország érdekeit.<sup>22</sup> Az amerikaiak nem akarták a franciák által javasolt háromoldalú együttműködést, amely veszélyeztette volna a szövetség általános kohézióját. Elszántságát bizonyítandó, De Gaulle 1959. március 11-én kivonta a Földközi-tengeri flottát, majd 1962-ben az Atlanti-óceáni és a La Manche-csatornán állomásozó flottát a NATO integrált katonai parancsnoksága alól.

A nukleáris kérdés állt a középpontjában annak a de Gaulle-i elképzelésnek, amely Franciaországnak a világban elfoglalt helyéről és függetlenségéről szólt. Politikai akarat hiányában és jogi okokból az amerikai kormány nem akart mélyreható megbeszélésekbe bocsátkozni a NATO nukleáris stratégiájáról, és a francia nukleáris programhoz nyújtott támogatás sem valósult meg. De Gaulle és Eisenhower ugyanakkor szoros kapcsolatot áptak egymással, a két államférfi többször is találkozott, és számos levelet váltottak, amelyek mindig tiszteletteljes, sőt meleg hangvételűek voltak, és szoros bizalmi, baráti viszony alakult ki a két elnök között, amelynek gyökerei még a világháború időszakába nyúltak vissza.<sup>23</sup> Bár De Gaulle nagyon világosan kifejezte eltérő nézeteit a NATO-val kapcsolatban, de egyértelművé tette a nyugati szövetséghez való ragaszkodását is, például amikor 1959. május 25-én kifejtette Eisenhowernek, soha nem

21 Peyrefitte 1994: 352.

22 Vaïsse 1998: 145–147.

23 Couve de Murville 1971: 89–119.



volt még ennyire meggyőződve arról, hogy a jelenlegi helyzetben a szabad államok szövetsége feltétlenül szükséges.

„A szovjet törekvésekkel és erőkkal szemben, előre látva, hogy mi lesz a hatalmas Kína totalitáriánus hatalmából és imperializmusából, (...) Franciaország kétségtelenül a szabad világhoz tartozik [és] Franciaország a NATO-ban a maga oldaláról semmiképpen sem kívánja megváltoztatni szövetségünket a nem ‘integrált’ intézkedések elfogadásával.”<sup>24</sup>

Ennek ellenére De Gaulle folyamatosan arra törekedett (pl. 1959. október 6-i levelében), hogy az amerikai kormánnyal elfogadtassa azt az elvet, miszerint egy Nyugat által kiobbantott atomháborúhoz az Egyesült Államok, Nagy-Britannia és Franciaország közös döntésére legyen szükség.

A taktikai atomfegyverekkel kapcsolatban, amelyeket Eisenhower javaslata szerint Franciaországban tároltak volna, De Gaulle 1959. május 25-én megerősítette elutasító álláspontját azzal érvelve, hogy az amerikaiak nem vonták vissza elutasító álláspontjukat a fegyverek francia használatáról egy közösen elfogadott alkalmazási terv részeként. 1959 második felében a NATO főparancsnoksága a Toulban, Étainban és Chaumontban állomásozó 200 darab F-100-as vadászbombázót Angliába és Nyugat-Németországba szállította át. Ezzel az első látványos döntéssel De Gaulle nemcsak azt jelezte, hogy továbbra is eltökélt szándéka Franciaország beleszólási jogának biztosítása a NATO nukleáris fegyverei feletti ellenőrzésbe, hanem azt is, hogy kétségei vannak a szövetség nukleáris stratégiájának érvényességével kapcsolatban. Attól tartott, hogy az európai országok pusztító nukleáris csatáerré válhatnak, és az Egyesült Államok stratégiai szerepvállalása nem lesz automatikus.

De Gaulle mindig is pragmatista volt, amit mutat az is, hogy a NATO parancsnoksága alatt álló németországi francia erőkkal kapcsolatban más álláspontot képviselt. 1960 szeptemberében aláírtak egy megállapodást, amelynek értelmében a Honest-John és a Nike taktikai rakétákat nukleáris robbanófejekkel szerelték fel, amelyek amerikai ellenőrzés alatt maradtak, amíg a bevetésükről szóló döntés meg nem született. Hasonló szerződés született 1963-ban a nyugatnémet területen működő repülőgépekre

24 De Gaulle levelét közli: *Au général Eisenhower, une vision gaulliste toujours d'actualité.*



vonatkozóan. A szövetségesekkel való hatékony kapcsolatok és együttműködés fenntartása érdekében Pierre Messmer védelmi miniszter 1960-ban kezdeményezte a Tigrisszázadok Szövetségének létrehozását, amelyet átkereszteltek NATO Tigrisszövetségre, a NATO légi egységek közötti kapcsolatok erősítése érdekében.<sup>25</sup>

Ugyancsak jól érzékelteti a francia diplomácia összetettségét De Gaulle magatartása a kubai válság idején, illetve az abból levont következtetések. Az amerikai tisztviselőket meglepte, hogy De Gaulle teljes mértékben a támogatásáról biztosította őket,<sup>26</sup> miközben a következtetése az volt, hogy az amerikaiak nem veszik figyelembe az európaiak érdekeit. Ez utóbbi véleménye gyorsította fel a francia-német kiegyezést, ami az ún. Élysée-szerződés megkötéséhez vezetett 1963. január 22-én.

### **A konfliktusok kiéleződése (1965–1966)**

1965. szeptember 9-én De Gaulle bejelentette, hogy legkésőbb 1969-ig megszünteti az integrációnak nevezett alárendeltséget, amely Franciaország sorsát idegen hatalomnak rendelte alá.<sup>27</sup> A döntést az az 1958-ig visszanyúló folyamat előzte meg, amely a diplomácia színpad mögött lényegében nem volt titkot, és maga De Gaulle is hangsúlyozta a külföldi nagykövetek előtt az önállósulási szándékait. Vinogradov szovjet nagykövetnek is nyíltan beszélt a francia és az orosz érdekazonosságról.<sup>28</sup> Bonyolította a helyzetet, hogy 1969-ben volt az Észak-atlanti Szerződés huszadik évfordulója. De Gaulle tudatosan kétségeket hagyott Franciaország arra vonatkozó szándékait illetően, hogy felmondja-e a szerződést, vagy egyszerűen csak megszünteti a francia részvételt a NATO integrált katonai tevékenységében. Fontos hangsúlyozni ugyanakkor, hogy Franciaország nem kívánt lemondani a kollektív biztonságról, amihez De Gaulle is ragaszkodott és meghatározta az amerikaiakhoz való viszonyát, mindazonáltal a NATO-val kapcsolatban csak egyenrangú partnerséget tudott elképzelni.

25 Bozo 1996: 56–58.

26 Kissinger 1998: 599.

27 *Conférence de presse du 9 septembre 1965*

28 Vaïsse 1998: 294–295.

Lyndon B. Johnsonnak 1966. március 7-én írt levelében De Gaulle megerősítette, hogy országa továbbra is tagja marad a szövetségnek, mivel

„Franciaország tudatában van annak, hogy a tizenöt nyugati szabad nemzet között így létrejött védelmi szolidaritás milyen mértékben járul hozzá biztonságuk garantálásához, és különösen annak, hogy az Amerikai Egyesült Államok milyen alapvető szerepet játszik ebben a tekintetben. Franciaország ezért mostantól kezdve, amikor eljön az ideje, továbbra is részese kíván maradni az 1949. április 4-én Washingtonban aláírt szerződésnek [...] Franciaország úgy véli, hogy az 1949 óta bekövetkezett vagy folyamatban lévő változások [...] már nem indokolják a szövetség megkötése után hozott katonai intézkedéseket [...] [Franciaország] vissza kívánja nyerni szuverenitásának teljes körű gyakorlását saját területe felett [valamint] szuverenitásának teljes körű gyakorlását, amelyet jelenleg a szövetséges katonai elemek állandó jelenléte, vagy az égboltjának szokásos használata sért, [ezért] megszünteti részvételét az »integrált« parancsnokságokban, és nem bocsátja többé erőit a NATO rendelkezésére.”<sup>29</sup>

Az 1949-es szerződés által létrehozott szövetség és a később létrehozott polgári és katonai szervezet közötti különbségtétel a következő évtizedekben a Franciaország és a NATO közötti kapcsolatok alapja maradt. De Gaulle már 1964-ben kijelentette a diplomata Roger Peyrefitte-nek, hogy Franciaország már úgyszólván nem tagja a NATO-nak. 1965. október 13-án még egyértelműbben fogalmazott: „A szövetség mindaddig kívánatos, amíg keleten fenyegetés van! A szövetség igen, de nem a NATO, nem az az integrált katonai szervezet, amely az amerikaiaktól kapja a parancsokat.”<sup>30</sup>

Az amerikai diplomácia számára a francia függetlenedési törekvések komoly gondot jelentettek, mivel az addig biztosnak számító háttország stabilitása és egysége került veszélybe, ugyanakkor igyekeztek bagatellizálni is a problémát.<sup>31</sup> Ezt mutatja az a távirat, amelyet John Leddy, az európai ügyekkel megbízott külügyi államtitkár helyettes 1966. február 10-én

29 *Lettre de Charles de Gaulle à Lyndon B. Johnson (7 mars 1966)*

30 Peyrefitte 1997: 58–59, 73.

31 Javert 2000: 146.

küldött az európai nagykövetségek élén álló amerikai nagykövetek részére. A táviratból kitűnik, hogy az amerikaiak ezt a vitát nem kétoldalú amerikai-francia kérdésként, hanem NATO ügyként igyekeztek kezelni. Továbbra is kitartottak az 1949-es szerződés elveinél, amellet, hogy szándékot mutattak a francia kérdések megvitatására. A NATO reformmal kapcsolatban megfogalmazták, hogy a tizenhárom szövetséges tagállam, a francia törekvésektől és együttműködési hajlandóságtól függetlenül, törekedjen a közös NATO politika fenntartására, és a katonai szövetség hatékonyságának megőrzésére. A NATO védelmi képességének fenntartását a *Forward Strategy* elvének figyelembevételével, valamint a NATO addigi integrációs szervezetének megőrzésével tartották elképzelhetőnek. A franciaországi utánpótlási vonalak megszakadása esetén egyéb alternatív lehetőséget kerestek, és a Franciaországgal szembeni esetleges lépések vagy akár nyílt konfrontáció esetére a elsődlegesen egy közös álláspont kialakítását szorgalmazták a szövetségesekkel.<sup>32</sup>

Ezen elképzeléseknek megfelelően a NATO védelmi minisztereinek Nukleáris Tervezési Munkacsoportja 1966. február 18-án ülésezett Washingtonban, ahol a megszabták a NATO képviselők feladatait.<sup>33</sup> A fentebb vázolt francia törekvések, illetve az amerikai diplomácia és a NATO vezetésének elképzelései ellenére De Gaulle igen nagy meglepetést keltett az 1966. február 21-én elhangzott sajtókonferenciájával, amikor is nyíltan és egyértelműen kifejtette nézeteit a NATO jövőjével kapcsolatban. Ezen a sajtókonferencián jelentette be, hogy a francia szuverenitás teljes visszaállítása érdekében kivonulnak a NATO katonai szervezetéből, visszahívják a francia tiszteket a NATO törzsekből, és megszüntetik a Franciaország területén található idegen támaszpontokat.<sup>34</sup> Az amerikaiak kezdeti zavarodottságát mutatja a NATO misszióvezetőknek küldött körlevél, 1966. március 2-án:

„Összefoglalva, nyugodtan és határozottan kell folytatnunk az utunkat, figyelmen kívül hagyva a gaulle-ista ellenvetéseket, de mindig tiszteletet és barátságot mutatva iránta és a francia nép iránt, miközben várunk

32 *Circular Telegram from the Department of State to Certain Posts in Europe.*)

33 Garadnai 2013: 180–181.

34 *Conférence de presse du 21 février 1966*; Garadnai 2013: 182.

kell arra a napra, amikor egy barátságosabb és együttműködőbb kormány kerül hatalomra Franciaországban.”<sup>35</sup>

Charles Bohlen nagykövetnek azt az utasítást adták, hogy amennyiben a francia Külügyminisztériumba behívatnák, időhúzás céljából kitérő választ adjon, és előzetes tanácskozást kezdeményezzen a kormányával. Egyben részletes utasítást is küldtek neki a franciákkal szembeni amerikai vonalvezetésre vonatkozóan. Az amerikaiak erősen valószínűsítették, hogy De Gaulle külpolitikájában nem lesz várható érdemleges módosulás a második hétéves elnöki ciklusban, és az esetleges kiengesztelésére vonatkozó diplomáciai lépések nem fognak eredményre vezetni. Ugyanakkor – jól felfogott biztonsági érdekeikből fakadóan – nem akarták a tábornok elszigetelését sem, és számoltak azzal a lehetőséggel, hogy De Gaulle után az amerikai és az európai érdekek felé nyitottabb francia külpolitikai vezetés fog hatalomra jutni.<sup>36</sup> De Gaulle – szándékainak komolyságát mutatva – a külügyminiszterén keresztül 1966. március 7-én egy levelet küldött az amerikai elnöknek, amelyet két emlékeztető követett a szövetségeseknek. De Gaulle Johnson elnöknek írt levelében kijelentette: „Franciaország arra törekszik, hogy a visszaszerezze a teljes területén a szuverenitását [...], és arra törekszik, hogy megszüntesse a részvételt az integrált parancsnokságban, és többé ne bocsájtja a NATO rendelkezésére a katonai erejét.”<sup>37</sup> A tábornok tehát nyíltan megfogalmazta a francia külpolitika szándékait: a nemzetközi helyzetben bekövetkezett változások következtében a francia katonai erőt 1966. július 1. hatállyal kivonják a NATO katonai szervezetéből és a Franciaország területén állomásozó idegen csapatoknak 1967. április 1-ig el kell hagyniuk a francia területet.

A francia szándékok nyílt megfogalmazása, az előrelátható jelek ellenére is nagy indulatot váltottak ki a szövetségeseknél,<sup>38</sup> elmérgesítette a francia belpolitikai helyzetet és bizonytalanságot eredményezett. 1966 áprilisában az FGDS (*Fédération de la Gauche Démocrate et Socialiste*) sikertelenül nyújtott be bizalmatlansági indítványt a Pompidou-kormány ellen. Maurice Faure az RD (*Rassemblement Démocratique*) képviselője

35 *Circular Telegram from the Department of State to all NATO Missions. N° 55.*

36 Garadnai 2013: 182.

37 Lettre de Charles de Gaulle à Lyndon B. Johnson.

38 Vaisse 1998: 387–390.

kijelentette: „[H]a minden szövetségesünk úgy viselkedne, mint önök, és meghozná az önök által most elrendelt döntéseket, az nem jelentene mást, mint az összes amerikai haderő kivonását az európai kontinensről.”<sup>39</sup> De Gaulle számára ugyanakkor ez a döntés mindenekelőtt az 1940 után elvesztett francia függetlenség visszaszerzése szempontjából volt fontos, és melynek megvalósításában az atlanti integrációban való szerepvállalás az adott keretek közt akadályt jelentett. A függetlenség garanciáját ehelyett a nukleáris fegyverben látta. Ellenzői és bírálói tévesen ítélték meg úgy, hogy ezt a döntését egyértelműen csak a *grandeur* visszaállításának vágya, egyfajta nemzeti gőg motiválta. A NATO katonai szervezetéből való kivonulása tulajdonképpen az általa már évek óta követelt katonai reformok elmaradása miatt következett be.<sup>40</sup> De Gaulle külpolitikai fordulata ugyanakkor logikusan következett a világháborút követő *status quo* 1962 utáni megváltozásából, aminek jelei nemcsak a nyugati szövetségi rendszer változásokban, hanem tágabb értelemben, a két katonai és politikai tömörülés közötti kapcsolatok egész rendszerében is megmutatkoztak.<sup>41</sup>

De Gaulle az amerikai elnöknek írt levelében részletesen kifejtette a francia álláspontot, amelyre Johnson elnök még aznap válaszolt, és tájékoztatta a francia elnököt arról, hogy a levél tartalmáról tájékoztatni fogja a többi szövetséges állam képviselőit.<sup>42</sup> A franciák által március 11-én elküldött Emlékeztető megérkezése után, az amerikai kormány már egyértelműen megfogalmazta álláspontját. A nemzetközi helyzetben bekövetkezett változásokat nem tartotta meghatározó jelentőségűnek, és továbbra is a permanens szovjetfenyegetésből, a megoldatlan németkérdés körüli bonyodalmakból és az ázsiai helyzetből indult ki, egyben emlékeztette a francia vezetést arra, hogy 1954-ben éppen a francia törvényhozás utasította vissza az európai hadsereg gondolatát. Az amerikai kormány március 25-én adott hivatalos válasz a francia felvetésekre, amelyet március 29-én újabb francia Memorandum követett.

Az amerikai szándékok ellenére a NATO reformjának kérdését és a franciák kivonulását a katonai szervezet kereteiből nem sikerült kizárólag NATO kérdésként kezelni. A francia-amerikai kapcsolatok az év

39 Débats Parlementaires. Assemblée Nationale. Séance du Mardi 19 avril 1966. 775.

40 Vaïsse 1998: 381.

41 Garadnai 2013: 183.

42 *Letter from President Johnson to President de Gaulle.*

folyamán kifejezetten hűvössé váltak, miközben az amerikai diplomáciának arra is vigyáznia kellett, hogy a parlamenti választások küszöbén álló ország belügyeibe való beavatkozás vádját mindenféleképpen elkerülje. Az amerikai kormány lényegében elfogadta a francia feltételeket és április 12-én Emlékeztetőt küldött a francia kormánynak. Washington úgy értékelte az európai helyzetet, hogy a franciákat az európai integrációval kapcsolatos kérdésekkel lehet befolyásolni, ugyanakkor nem akartak nyílt diplomáciai lépéseket tenni, és ezáltal összekapcsolni az Európai Közösség belső ügyeit a Kennedy forduló folyamán felmerült ellentétekkel és a NATO válsággal.<sup>43</sup>

Az 1966-os év tehát a francia-amerikai konfliktusok évét jelentette, és a NATO-kivonulás bejelentése mellett De Gaulle-nak a Szovjetunióba tett útja, illetve külügyminiszterének kelet-európai körutazása volt a francia külpolitika leglátványosabb megnyilvánulása, ami az akkori felfokozott, érzelmek által áthatott helyzetben különösen nagy figyelmet kapott.<sup>44</sup> A változásokat mutatja, hogy 1966. október 6-án Johnson elnök New Yorkban sajtókonferencián fejtette ki álláspontját az enyhülés fontosságáról.<sup>45</sup> Az év végén az NSZK-ban létrejött ún. nagykoalíció is az európai enyhülés új lehetőségeit kereste. A De Gaulle által kezdeményezett függetlenségi politika a nyugati szövetség fellazulásához vezetett, de egyben új lehetőséget teremtett a keleti és nyugati országok számára, és az év folyamán végbement francia–kelet-európai tárgyalások a de Gaulle-i *détente-entente-coopération* politika jegyében az 1945 után kialakult jaltai rendszer meggyengítését, és az európai biztonsági konferencia létrehozását célozták.<sup>46</sup>

A NATO reformjával kapcsolatban végül a „*flexible response*” stratégiát kell kiemelni, amelyet hatéves vita után 1967-ben fogadtak el, és amely a későbbiekben alapvetően meghatározta a NATO stratégiai doktrínáját, az európai államok és az Egyesült Államok viszonyát.<sup>47</sup>

43 *Aide-Mémoire From the U.S. Government to the French Government*

44 Garadnai 2012: 703–706.

45 Johnson 1966: 1117–1124. Az N 501-es számú dokumentum.

46 Garadnai 2013: 184–186.

47 Türke 2013: 48–52.

## **A NATO-bázisok kiürítése és a kapcsolatok újrendezése (1967–1969)**

1967-ben a franciaországi NATO-bázisokat, főként az amerikaiakat és kanadaiakat, saját költségükön kiürítették. Összesen 56 szárazföldi bázist, 17 légi bázist, 370 raktárt költöztettek el, valamint 26 000 katonai és 17 000 polgári személy távozott Franciaországból. A NATO katonai főparancsnokságának központja Yvelinesből Belgiumba (Mons) költözött. Franciaország kilépése az integrált szervezetből 1966-ban gyorsan megtörtént, és a NATO szervezetének felülvizsgálatával járt együtt. A legmagasabb döntéshozatali szinten Franciaország továbbra is teljes jogú tagja maradt az Észak-atlanti Tanácsnak, de nem vett részt sem a védelmi tervezőbizottságban, sem az újonnan létrehozott nukleáris tervezőcsoportban. A francia és a német kormány 1966. december 21-i levélváltása meghatározta a Németországban állomásozó francia erők státuszát. Katonai téren több hónapos tárgyalások tárgyát képezték azok a feltételek, amelyek alapján a francia erők válság vagy konfliktus esetén hozzájárulhattak Európa védelméhez, és amelyek 1967. augusztus 22-én az Ailleret-Lemnitzer megállapodásokkal zárultak. Ezek a megállapodások nagymértékben csökkentették a francia kivonulás gyakorlati hatókörét, és tisztázták a francia hadsereg szerepét Nyugat-Európa védelmében.<sup>48</sup>

A francia-amerikai kapcsolatok 1968-ban megkezdett normalizálódása Nixon hatalomra jutásával tovább folytatódott. A Varsói Szerződés csapatainak csehszlovákiai beavatkozása, a keleti enyhülés politikájában vezető szerepet játszó NSZK növekvő autonómiája és Franciaország belpolitikai nehézségei nem ösztönöztek újabb kísérleteket az atlanti szövetség szervezeti modelljének megváltoztatására. Franciaország szövetségesei megelégedtek a francia csapásmérő erővel, amely konkrét valósággá vált, és megállapították, hogy az Ailleret-Lemnitzer megállapodással elvben formalizált katonai együttműködés operatív szempontból minden fél megelégedésére megvalósult.<sup>49</sup> Elnöksége utolsó hónapjában De Gaulle két olyan lépést tett, amely megmutatta, hogy az Egyesült Államokkal való kapcsolat továbbra is a francia külpolitika sarokköve maradt. Az egyik

48 Vaïsse-Sebag 2009: 139–150.

49 Törke 2012: 49–52.



szimbolikus volt: elment Eisenhower temetésére Washingtonba és újra találkozott Nixonnal. A másik pedig a nyugati világ jövője szempontjából volt fontos, amikor Michel Debré-vel aláírta Franciaországnak az Atlanti Szövetséghez való csatlakozásának megújítását 1969-ben.<sup>50</sup>

## Összegzés

Franciaország NATO politikája a kezdetektől ellentmondásos volt. Párizs 1944 és 1949 között arra törekedett, hogy egy olyan biztonsági rendszert hozzon létre Európában, amelynek az Amerikai Egyesült Államok is aktív részese, vagyis az I. világháború utáni európai helyzettől eltérően az amerikaiak fontos szerepet töltsenek be az európai biztonsági rendszer kiépítésében. Ennek megvalósulása a francia diplomácia sikerét is jelentette. Ebben a helyzetben Franciaország kettős szorításban volt, ami egyben a kiszolgáltatottságát is mutatta. Egyrészt a területe helyszínül szolgált a NATO katonai főparancsnokságának és katonai bázisainak, és az amerikai/NATO haderő jelenléte helyettesítette az 1946–1954 között Indokínában, majd 1954-től Algériában lekötött francia hadsereget. Másrészt a franciákat folyamatosan frusztrálta, hogy az amerikaiak nem vonták be őket a szűkebb döntéshozatalba és a nukleáris fejlesztések és fegyverkezés technológiáját sem voltak hajlandók megosztani velük. Ezzel párhuzamosan nem feledkezhetünk meg arról, hogy a IV. Köztársaság belpolitikai válságai tovább gyengítették az ország külpolitikai mozgásterét, és az FKP (Francia Kommunista Párt) belpolitikai tevékenysége erősítette az amerikaiak bizalmatlanságát. Ehhez járult hozzá a II. világháborús francia tevékenység miatti angolszász bizalmatlanság, az 1940–1944 közötti francia-német kollaboráció nehéz öröksége. Az amerikai-francia ellentétek a szuezi válság után éleződtek ki, és 1957–1958-ban az angolok és a franciák eltérő választ adtak a kialakult helyzetre.

Az 1958-ban hatalomba hívott De Gaulle tábornok a nemzeti szuverenitás politikáját hangsúlyozta, ami a NATO reformjának a kérdésében is egyértelműen megnyilvánult. Franciaországról az önálló nukleáris haderő megteremtése ennek a stratégia céljának az elérését szolgálta, amelynek fő

50 Vaisse 1998: 407–412.

kísérleti területe Algériában volt, ahol a nukleáris robbantásokat is végezték. Részben ez is a magyarázata annak, hogy az algériai háború egészen 1962-ig elhúzódott, és a francia jelenlét 1962 után is meghatározó maradt. 1962 után De Gaulle úgy próbálta megváltoztatni az európai/nemzetközi helyzetet, hogy a kialakult blokkok lényegén nem kívánt változtatni, de a hangsúlyt a reálpolitikai érdekekre helyezte, amit a „*détente-entente-coopération*” politikával fejezett ki, és ennek egyik fő színtere a francia-német bilaterális együttműködés volt, amely 1963-ban az Élysée-szerződésben öltött testet.

De Gaulle pragmatizmusa és reálpolitikája a NATO-val kapcsolatban is megnyilvánult és egy sajátos kettősség figyelhető meg. Franciaország 1966-ban kivonult a NATO katonai szervezetéből, látványos keleti nyitási politikát folytatott, de a NATO politikai szervezetében továbbra is aktív tag maradt, és ez folytonos jellemzője maradt a francia NATO politikának a későbbi elnökök idején is, vagyis Párizsban markáns különbséget tettek a NATO politikai és katonai szárnya között.<sup>51</sup> Ez, és a nyugati szövetségi rendszeren belüli elkötelezettség nagyon jól megmutatkozott De Gaulle politikáján a kubai válság idején, amikor az elsők között állt ki az amerikaiak mellett.

Egészen Nicolas Sarkozy elnökségéig kellett várni és egy teljesen más nemzetközi helyzetre ahhoz, hogy a NATO katonai szervezetébe való francia visszalépés szóba kerüljön. De Gaulle NATO politikája tehát egyenesen következett abból a folyamatból, amely 1949–1958 között a francia-NATO/amerikai politikát jellemezte. Ugyanakkor meghatározta azt az 1962 utáni nemzetközi helyzet is, amit Párizsban lényegi változásként éltek meg, miközben az amerikaiak ennek ellenkezőjét vallották.

A de Gaulle-i külpolitika megteremtette az alapjait a hetvenes-nyolcvanas évek francia NATO politikájának, ami a lényegét tekintve nem változott: megőrizni az ország mozgásterét a stratégiai kérdésekben (önálló nukleáris arzenál megteremtése és az ehhez kapcsolódó nukleáris kísérletek), de egyben fenntartani a szövetségi kapcsolatokat is. Ez is a de Gaulle-i diplomácia öröksége, amelynek gyökerei a hatvanas évek francia külpolitikájáig nyúlnak vissza, és alapvetően meghatározták Franciaország lehetőségeit és pozícióját egészen a hidegháború végéig.<sup>52</sup>

51 Védrine 2012: 3.

52 Vincze 2021: 170–171.

## Források

### Foreign Relations of the United States (FRUS)

*Aide-Mémoire From the U.S. Government to the French Government.* FRUS (1964–1968) Volume XIII, Western Europe Region N° 154. – utolsó letöltés 2025. április 29.

*Circular Telegram from the Department of State to Certain Posts in Europe.* FRUS (1964–1968) Volume XIII. Western Europe Region. 130. <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v13/d130> – utolsó letöltés 2025. április 20.

*Circular Telegram from the Department of State to all NATO Missions.* N° 55. FRUS (1964–1968) Volume 12. Western Europe. <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v12/d55> – utolsó letöltés 2025. április 20.

*Letter From President de Gaulle to President Eisenhower.* FRUS (1958–1960) Western Europe, Volume VII, Part 2. N° 45. <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1958-60v07p2/d45> – utolsó letöltés 2025. április 29.

*Letter From President Eisenhower to President de Gaulle.* FRUS (1958–1960) Western Europe, Volume VII, Part 2. N° 63. <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1958-60v07p2/d63> – utolsó letöltés 2025. április 29.

*Letter From President Johnson to President de Gaulle.* FRUS (1964–1968) Volume XIII, Western Europe Region N° 146. <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v13/d146> – utolsó letöltés 2025. április 29.

*Au général Eisenhower, une vision gaulliste toujours d'actualité.* <http://www.gaullisme.fr/2011/03/09/au-general-eisenhower-une-vision-gaulliste-toujours-d%E2%80%99actualite/> – utolsó letöltés 2025. április 29.

*Conférence de presse du 9 septembre 1965.* <https://fresques.ina.fr/de-gaulle/fiche-media/Gaulle00384/conference-de-presse-du-9-septembre-1965.html> – utolsó letöltés 2025. április 20.

*Conférence de presse du 21 février 1966.* <https://fresques.ina.fr/de-gaulle/fiche-media/Gaulle00113/conference-de-presse-du-21-fevrier-1966.html> – utolsó letöltés 2025. április 20.

*Débats Parlementaires. Assemblée Nationale. Séance du Mardi 19 avril 1966.* 775. <https://www.assemblee-nationale.fr/> – utolsó letöltés 2025. április 29.

*De Gaulle et la Guerre froide.* <https://www.charles-de-gaulle.org/lhomme/dossiers-thematiques/de-gaulle-guerre-froide/> – utolsó letöltés 2025. április 29.

*Lettre de Charles de Gaulle à Lyndon B. Johnson (7. mars 1966.).* [https://www.cvce.eu/obj/lettre\\_de\\_charles\\_de\\_gaulle\\_a\\_lyndon\\_b\\_johnson\\_7\\_mars\\_1966-fr-d97bf195-34e1-4862-b5e7-87577a8c1632.html](https://www.cvce.eu/obj/lettre_de_charles_de_gaulle_a_lyndon_b_johnson_7_mars_1966-fr-d97bf195-34e1-4862-b5e7-87577a8c1632.html) – utolsó letöltés 2025. április 20.

*My Country and NATO.* [https://www.nato.int/cps/en/natohq/declassified\\_160672.htm](https://www.nato.int/cps/en/natohq/declassified_160672.htm) – utolsó letöltés 2025. április 20.

*Nato Leaders.* [https://www.nato.int/cps/en/natohq/declassified\\_137961.htm](https://www.nato.int/cps/en/natohq/declassified_137961.htm) – utolsó letöltés 2025. április 20.

*Vandenberrg Resolution* [https://www.cvce.eu/en/collections/unit-content/-/unit/02bb76df-d066-4c08-a58a-d4686a3e68ff/654f1fb4-2df6-43d5-9872-f022c-b6d1ffa/Resourcess#dc0ca210-8f4c-43e0-b353-1793b42c6d5c\\_en&overlay](https://www.cvce.eu/en/collections/unit-content/-/unit/02bb76df-d066-4c08-a58a-d4686a3e68ff/654f1fb4-2df6-43d5-9872-f022c-b6d1ffa/Resourcess#dc0ca210-8f4c-43e0-b353-1793b42c6d5c_en&overlay) – utolsó letöltés: 2025. március 13.

András István, Türke 2008: *De Dunkerque à Amsterdam. Les textes fondamentaux de la politique étrangère et de sécurité commune en Europe 1947-1997.* Réunis par Guillaume de Rougé, Benoît Duffort, András István Türke, Gergely Varga. Édité par András István Türke. Institut Europa Varietas, Association Objective Europe-Sorbonne Nouvelle III. Paris. [https://www.academia.edu/12208888/DE\\_DUNKERQUE\\_A\\_AMSTERDAM\\_Les\\_Textes\\_fondamentaux\\_de\\_la\\_politique\\_%C3%A9trang%C3%A8re\\_et\\_de\\_s%C3%A9curit%C3%A9\\_commune\\_en\\_Europe\\_1947\\_1997\\_](https://www.academia.edu/12208888/DE_DUNKERQUE_A_AMSTERDAM_Les_Textes_fondamentaux_de_la_politique_%C3%A9trang%C3%A8re_et_de_s%C3%A9curit%C3%A9_commune_en_Europe_1947_1997_) – utolsó letöltés: 2025. június 9.

Johnson Lyndon B. 1966: Lyndon B. Johnson: *Containing the public messages, speeches, and statements of the president* v.2 1966. <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=miua.4731549.1966.002&seq=498> – utolsó letöltés: 2025. április 30.

Védrine, Hubert 2012: *Rapport pour le Président de la République Française sur les conséquences du retour de la France dans le commandement intégré de l'OTAN sur l'avenir de la relations transatlantiques et les perspectives de l'Europe de la défense.* 14 novembre 2014. <https://otan.delegfrance.org/Le-rapport-Vedrine> – utolsó letöltés: 2025. április 19.

## Hivatkozott irodalom

- András István, Türke 2012: *La politique européenne de sécurité et de défense. Quel bilan après 10 ans ? Quelles nouvelles orientations?* [https://www.academia.edu/3349595/LA\\_POLITIQUE\\_EUROP%C3%89ENNE\\_DE\\_S%C3%89CURIT%C3%89\\_ET\\_DE\\_D%C3%89FENSE\\_Quel\\_bilan\\_apr%C3%A8s\\_10\\_ans\\_Quelles\\_nouvelles\\_orientations\\_2012\\_](https://www.academia.edu/3349595/LA_POLITIQUE_EUROP%C3%89ENNE_DE_S%C3%89CURIT%C3%89_ET_DE_D%C3%89FENSE_Quel_bilan_apr%C3%A8s_10_ans_Quelles_nouvelles_orientations_2012_) – utolsó letöltés: 2025. június 13.
- Bozo, Frédéric 1996: *Deux stratégies pour l'Europe: De Gaulle, les États-Unis et l'Alliance atlantique 1958-1969*. Paris. <https://doi.org/10.3917/plon.bozo.1996.01>
- Couve de Murville, Maurice 1971: *Une politique étrangère 1958-1969*. Paris.
- Garadnai, Zoltán 2012: Franciaország keleti nyitási politikája 1966-ban. In: Baráth Magdolna – Molnár Antal (szerk.) *A történettudomány szolgálatában. Tanulmányok a 70 éves Gecsényi Lajos tiszteletére*. Budapest–Győr.
- Garadnai, Zoltán 2013: *Franciaország keleti nyitási politikája és a magyar-francia kapcsolatok története (1963-1968) A francia „détente-entente-coopération” politika lehetőségei, külső és belső korlátai*. Budapest.
- Kaspi, André 1987: Les relations franco-américaines 1958-1969. *Espoir* (61.) <https://www.charles-de-gaulle.org/lhomme/dossiers-thematiques/de-gaulle-guerre-froide/> – utolsó letöltés 2025. április 29.
- Kissinger, Henry 1998: *Diplomácia*. Budapest.
- Peyrefitte, Alain 1994: *C'était de Gaulle*. Volume 1. Paris.
- Peyrefitte, Alain 1997: *C'était de Gaulle*. Volume 2. Paris.
- Raflik-Grenouilleau, Jenny 2013: *La IVe République et l'Alliance atlantique: Influence et dépendance (1945-1958)*. Rennes. <https://doi.org/10.4000/books.pur.114164>
- Soutou, Georges-Henri 2010: *La Guerre froide: 1943–1990*. Paris.
- Türke András István 2009: De Gaulle-től Sarkozyig: Franciaország és a NATO viszonya, 1966–2009. *Külügyi Szemle* (8.) 2. 65–87.
- Vincent, Javert 2000: *L'Amérique contre De Gaulle: Histoire secrète*. Paris.

- Vincze, Hajnalka 2021: Franciaország és a NATO ellentmondásos kapcsolata. In: Törke András István (szerk.): *A Jelenkori Franciaország. II. kötet. Tanulmányok a jelenkori Franciaországról*. Budapest, 166–183.
- Vaïsse, Maurice 1998: *La grandeur. Politique étrangère du général de Gaulle, 1958–1969*. Paris.
- Vaïsse, Maurice – Sebag, Clémence 2009: France and NATO: An History. *Politique Étrangère* 2009/5. Hors série. <https://shs.cairn.info/revue-politique-etrangere-2009-5-page-139?lang=en> – utolsó letöltés: 2025. április 29. <https://doi.org/10.3917/pe.hs3.0139>